

Adam Świątek

(Uniwersytet Jagielloński, Polska)

ORCID: 0000-0003-4256-3496

**Sprawozdanie z XV Polsko-Ukraińskiej Konferencji
Naukowej „Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura.
Intelektualne elity miasta”, zorganizowanej
na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie
w dniach 9–11 grudnia 2020 r.**

Piętnasta (jubileuszowa) edycja cyklu konferencji o Lwowie, 28 lat historii i dwadzieścia parę zgłoszonych referatów to kolejna „cegielka” do rozwoju badań nad historią miasta, które poprzez swoje zmienne losy jak żadne inne połączyło historię Polaków i Ukraińców, ale także innych grup narodowych bądź etnicznych. Trudno dziś wyobrazić sobie badania nad Lwowem z pominięciem dorobku konferencji „Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura” / „Львів. Місто, суспільство, культура” organizowanych naprzemiennie co dwa lata na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie i Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki. Dziesięć tomów (niektóre w dwu częściach) będących pokłosiem wcześniejszych edycji konferencji znacząco wzbogaca stan badań nad Lwowem, ale także jest już pewnym symbolem dobrych chęci historyków polskich i ukraińskich do szukania płaszczyzny do dyskusji nad dziedzictwem miasta, bo – jak powiedział w inauguracyjnej mowie na ostatniej konferencji jeden z jej współtwórców, prof. Kazimierz Karolczak – i Polacy mają swój Lwów, i Ukraińcy mają swój Lwów. Te narracje o Lwowie, niekiedy zupełnie od siebie odrębne, mają szansę się spotkać właśnie na takich konferencjach. Pozostaje mieć nadzieję, że tradycja badań nad wspólną, ale i rozdzielną przeszłością tego miasta będzie kontynuowana przez długie lata niezależnie od okoliczności.

O tym, że warunki zewnętrzne mogą zastopować wszelką aktywność naukową, wszyscy mogliśmy się przekonać w roku 2020, gdy wybuchła pande-

mia, krzyżując plany organizacji wielu konferencji naukowych, w tym także konferencji „lwowskiej”. Komitet organizacyjny konferencji (prof. dr hab. K. Karolczak, dr W. Kudela-Świątek oraz dr hab. Łukasza T. Sroka, prof. UP KEN), dostosowując się do okoliczności zewnętrznych, ostatecznie zorganizował obrady w trybie elektronicznym za pośrednictwem aplikacji ZOOM. Taki sposób urządzenia konferencji, choć wiązał się z brakiem realnego kontaktu między referentami i rozmów kularowych, pozwolił jednak wziąć udział większości pierwotnie zgłoszonych prelegentów, a także osobom z różnych stron Polski i Ukrainy w charakterze słuchaczy. Spotkanie online bynajmniej nie ostudziło dyskusji naukowych, wręcz przeciwnie, poprzez możliwość zdalnego zadawania pytań dyskusja okazała się bogata w treści i spostrzeżenia. Z racji komentarzy wygłaszanych w obu językach konferencji (polskim i ukraińskim) i dyskusji prowadzonych mimo nie tak znowu dużej bariery językowej z całym przekonaniem można stwierdzić, że epitet „polsko-ukraińska” zawarty w nazwie konferencji nie dotyczył jedynie pochodzenia referentów, ale całokształtu konferencyjnych wystąpień i dyskusji. Przewodnikiem dla uczestników i gości konferencji była strona internetowa, na której opublikowano program, abstrakty i w trakcie trwania obrad na bieżąco zamieszczano tam informacje o charakterze organizacyjnym¹. Obrady prowadzili pracownicy Katedry Historii XIX Wieku w Instytucie Historii i Archiwistyki UP KEN: dr hab. Hubert Chudzio, prof. UP KEN, prof. dr hab. Kazimierz Karolczak, dr Wiktoria Kudela-Świątek, dr Konrad Meus oraz dr hab. Łukasz T. Sroka, prof. UP KEN. Za kontakt z ukraińskimi prelegentami odpowiadali dziekan Wydziału Historycznego LNU prof. dr Stepan Kaczaraba oraz dr Ihor Mraka.

Tematem przewodnim konferencji były „Intelektualne elity miasta”, a więc problem podejmowany już wielokrotnie w historiografii. W minionych trzech dekadach historycy polscy i ukraińscy podejmowali się już chociażby badań nad środowiskiem historycznym Lwowa, elitami naukowymi Uniwersytetu Lwowskiego, artystami, teatrem czy światem polityki w stołecznym mieście Galicji, o czym świadczy gros publikacji o tej tematyce. Mimo to miasto takie jak Lwów zdaje się dysponować nieprzebranym zbiorem życiorysów osób wciąż czekających na opracowanie i w pewnej mierze konferencja odsłoniła te możliwości, choć oprócz wystąpień o charakterze biograficznym były także referaty problemowe. Ich celem było pokazanie pewnych grup i środowisk (politycznych, kulturalnych, naukowych, zawodowych) oraz refleksja nad ich rolą w historii Lwowa XIX i XX w., bo o tych stuleciach była przeważnie mowa na konferencji. Były też referaty nie do końca odpowiadające tematowi przewodniemu konferencji, poszerzały jednak kontekst rozważań o nowe problemy.

¹ <https://sites.google.com/view/upkonferencjalwowska>.

Konferencja rozpoczęła się 9 grudnia 2021 r. Uroczystość otwarcia poprowadzili profesorowie Kazimierz Karolczak oraz Stepan Kaczaraba, wspominając niemal trzy dekady spotkań krakowskich i lwowskich historyków, różne sytuacje i ludzi będących uczestnikami wcześniejszych edycji. Reminiscentje najbardziej doświadczonych uczestników kilkunastu dotychczasowych spotkań dały obraz tej niezwyklej inicjatywy naukowej. Na marginesie: może warto byłoby kiedyś się pokusić o ich spisanie? Byłby to niewątpliwie dowód na to, że polsko-ukraińska dyskusja naukowa istnieje mimo różnych poważnych przeciż niekiedy problemów dzielących nasze społeczeństwa. Jest to niewątpliwie budujący przykład współpracy Krakowa i Lwowa. Niemniej jednak „ciężar tradycji” nie przytłoczył obrad. Konferencyjne obrady toczyły się na wysokim poziomie merytorycznym, a referenci zazwyczaj prezentowali wyniki prowadzonych aktualnie przez siebie badań, w tym także grantowych.

Sesję plenarną pierwszego dnia konferencji (9 grudnia 2020 r.) zainaugurował prof. dr hab. **Kazimierz Karolczak** (UP KEN) referatem poświęconym „Środowiskom intelektualnym Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”. Po nim głos zabrał prof. dr **Stepan Kaczaraba** (LNU), opowiadając o dokumentach Centralnego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie dotyczących dziejów emigracji ze Lwowa w wieku XX do krajów Europy Zachodniej i obu Ameryk („Документи Центрального державного історичного архіву у Львові про еміграцію з Західної України”). Pierwszą sesję zamknęło wystąpienie dra hab. **Damiana Szymczaka**, prof. UAM pt. „Z rektorskiego fotela do poselskich ław. Rektorzy Uniwersytetu Lwowskiego jako posłowie wirylni do Sejmu Krajowego Galicyjskiego”, w którym prelegent postarał się o przedstawienie wpływu grupy wirylistów w obradującym we Lwowie sejmie na prowadzoną w czasach habsburskich dyskusję polityczną.

Kolejny panel dotyczył elit miejskich we Lwowie okresu międzywojennego. Z referatami wystąpili dwaj pracownicy LNU: dr **Oleh Dudiak**, mówiący o polskich spisach powszechnych z 1921 i 1931 r. jako źródle do badań nad lwowskimi przedsiębiorcami i robotnikami z ich zakładów („Польські переписи 1921 і 1931 років як джерело до вивчення чисельності, етноконфесійної структури та зайнятості підприємців міжвоєнного Львова”) oraz dr **Ihor Mraka**, badający nastroje wśród mieszkańców Lwowa podczas wojny polsko-bolszewickiej („Львів і львів'яни під час польсько-більшовицької війни (липень-вересень 1920 р.)”).

Ostatni panel pierwszego dnia konferencji został poświęcony „Starym i nowym elitom miasta Lwowa”. Zainaugurował go referat dra hab. **Łukasza T. Sroki**, prof. UP KEN na temat „Intelektualistów w Radzie Miasta Lwowa (1870–1914)”, po nim zaś głos zabrał dr **Roman Heneha** (LNU) mówiący o nowych, komunistycznych elitach politycznych powojennego Lwowa („«3a

столом компартії» (харчове забезпечення нової львівської “еліти” у 1944–1947 pp.”). Z wystąpieniem tym dobrze korespondowała prelekcja dra **Piotra Olechowskiego** (IPN) na temat „Represji wobec polskiej inteligencji Lwowa 1959–1962”.

Drugi dzień konferencji (10 grudnia 2020 r.) w całości został poświęcony badaniom o charakterze biograficznym lub twórczości literackiej, naukowej czy religijnej wybitnych lwowian. Tego dnia była mowa o lwowskim metropolicie greckokatolickim Andrzeju Szeptyckim (dr hab. **Magdalena Nowak**, prof. UG – referat pt. „Wokół biografii metropolity Andrzeja Szeptyckiego – stan badań, źródła i metoda”); lwowskim dziennikarzu i literacie ruskiego pochodzenia Platonie Kosteckim (dr **Adam Świątek** (UJ) – referat pt. „«Patriarcha lwowskiego dziennikarstwa». Biografia Platona Kosteckiego jako wyzwanie źródłoznawcze i interdyscyplinarne”); ukraińskiej artystce Olenie Kulczyćkiej (dr hab. **Grażyna Stojak**, prof. UR – referat pt. „Między edukacją a muzealnictwem. Helena Kulczycka (1877–1967) jako mieszkanka Przemyśla i Lwowa”); kierownika Muzeum Etnograficznego we Lwowie Aleksandrze Prusiewicz i jego dzienniku z czasów okupacji niemieckiej (dr hab. **Agnieszka Biedrzycka** (IH PAN) – referat pt. „Aleksander Prusiewicz i jego lwowski dziennik wojenny 1939–1941”); ukraińskim pisarzu emigracyjnym Ułasie Samczuku i jego wspomnieniach o Lwowie (dr **Zoja Baran** (LNU) – referat pt. „Львів був для мене Меккою”. Спогади Уласа Самчука); nauczycielce, uczestniczce powstania styczniowego Zofii Romanowiczównie (mgr **Katarzyna Świetlik** (UJK) – referat pt. „Zofia Romanowiczówna (1842–1935), lwowska pamiętnikarka i działaczka społeczna”); hrabinie Ksawerze z Brzozowskich Grocholskiej, ziemiance z Podola i filantropce, która po rabacji galicyjskiej ufundowała we Lwowie ochronkę dla sierot po zgładzonych w rzezi szlachcicach (dr **Wiktoria Kudela-Świątek** (UP KEN) – referat pt. „Lwowski okres w życiu i działalności filantropijnej hr. Ksawery z Brzozowskich Grocholskiej (1807–1872)”); prawniku zajmującym się obroną praw człowieka, profesorsze Uniwersytetu Lwowskiego w czasach komunistycznych Petrze Nedbajle (dr **Ruslan Siromśkyj** (LNU) – referat pt. „Поєднуючи непоєднуване: діяльність професора Львівського університету Петра Недбайла у сфері прав людини”) oraz o dominikaninie, polskim patriotcie i aktywnym uczestniku wydarzeń Wiosny Ludów w 1848 r. Piotrze Korotkiewicz (mgr **Marek Miławicki OP** (UP KEN) – referat pt. „«Ja nie znam Ojczyzny jak Polska, w jej zmartwychwstanie wierzę jak w Boga». Dominikanin Piotr Zachariasz Korotkiewicz (1803–1873) jako duchowy przywódca ruchu patriotyczno-narodowościowego we Lwowie w 1848 r.”). Sesję zamknęło wystąpienie o żydowskim kaznodziei, wydawcy i publicyście Michale Wolfie, który napisał pierwszy w Galicji modlitewnik w języku polskim (dr **Alicja Maślak-Maciejewska**

(UJ) – referat pt. „Modlitewnik-podręcznik. *Sidur Tefillot Israel* Michała Wolfa i nauczanie religii możeszowej”).

Obrady ostatniego dnia konferencji (11 grudnia 2021 r.) poświęcone zostały „środowiskom akademickim i towarzystwom naukowym w XIX i XX w.”. Poranną sesję rozpoczęła dr **Anna Jakimiszyn-Gadocha** (UJ), prezentując historię działającego w okresie międzywojennym we Lwowie i skupiającym medyków żydowskich Koła Lekarzy przy Towarzystwie Ochrony Zdrowia („Koło Lekarzy przy lwowskim oddziale TOZu”). Kolejny referat, wygłoszony przez dra **Arkadiusza S. Więcha** (UJ) dotyczył „Archiwów lwowskich jako miejsca recepcji i kształtowania nowoczesnej myśli archiwalnej przełomu XIX i XX stulecia”. Prelegent ukazał rolę lwowskich archiwów w kształtowaniu polskiej myśli i praktyki archiwalnej.

Ostatni panel zainauguowało wystąpienie prof. dra **Oleksija Sucheego** (LNU) poświęcone seminarium naukowemu prowadzonemu przez Mychajłę Hruszewskiego na Uniwersytecie Lwowskim („М. Грушевський – організатор наукових вправ (семінару) у Львівському університеті”). Przedostatnie wystąpienie mgra **Walentyna Jeromina** (Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. G. Skorowody) dotyczyło natomiast jednego z twórców lwowskiej endecji – Jana Gwalberta Pawlikowskiego („Jan Gwalbert Pawlikowski na galicyjskiej scenie politycznej w latach 1902–1921”). Konferencję zamknęła mgr **Larysa Szelestiak** (LNU) referatem dotyczącym prozopografii sowieckich oficerów, którzy byli wykładowcami wojskowych katedr w lwowskim szkolnictwie wyższym po drugiej wojnie światowej („Становлення радянської системи військової підготовки бази цивільних вищих навчальних закладів Львова (1944–1961)”).

Jak przedstawiono powyżej, konferencja obfitowała w wystąpienia o różnorodnej problematyce mieszczącej się w ramach chronologicznych minionych dwu stuleci. Na uwagę zasługuje fakt, że na tej konferencji stosunkowo wiele uwagi (głównie za sprawą ukraińskich gości) poświęcono dziejom Lwowa w wieku XX. W trakcie konferencji dominowały rozważania biograficzne, nie zabrakło także wystąpień omawiających badania o charakterze prozopograficznym. Artykuły powstałe w oparciu o wygłoszone referaty zostały złożone do druku w „Krakowskim Piśmie Kresowym” (nr 13 z 2021 r.). Pozostaje mieć nadzieję, że tradycja konferencji „Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura” będzie podtrzymywana w przyszłości.

Swoją drogą warto poddać pod rozwagę badaczy Galicji, czy wzorem organizatorów „konferencji lwowskiej” nie zacząć organizować cyklicznie analogicznych konferencji o innych ośrodkach miejskich w Galicji przy zaangażowaniu międzynarodowego środowiska naukowego. Niewątpliwie Kraków, Rzeszów, Przemyśl, Stanisławów (Iwano-Frankiwnsk), Tarnopol, ale także

mniejsze miasteczka (jak np. wielokulturowy Sambor, przemysłowy Drohobycz, wypoczynkowy Truskawiec, kupieckie Brody) z całym swoim dorobkiem kulturowym, personaliami, spuścizną źródłową zasługują na stałą uwagę i regularnie animowaną dyskusję badaczy. Tam gdzie skreślenie monografii miast (czy też jak piszą niektórzy – „biografii miast”) wydaje się niewykonalne, podejmowane przez środowiska akademickie inicjatywy tego typu mogłyby pomóc wieloaspektowo odtwarzać wspólną niegdyś dla Polaków, Ukraińców (ale również Żydów, Czechów, Niemców, Ormian, Karaimów i innych grup narodowych bądź etnicznych) przestrzeń. Niewątpliwie byłoby to istotne wsparcie także dla nieznajdującej należytego dowartościowania w punktometrycznym świecie nauki historii regionalnej, zasługującej przecież na ważne potraktowanie ze strony historyków.